pasaginė segė aguoniniais galais, kaulinis stačiakampis apkaliukas, puoštas skučių ornamentu, briedžio ragas su apdirbimo žymėmis, tiglio fragmentas, geležies gargažė. Keramikos piliakalnio aikštelėje surinkta tik apie 200 šukelių. Beveik pusę jų sudaro žiestų puodų šukės, puoštos lygiagrečių ir banguotų linijų ornamentu. Lipdytosios keramikos tarpe vyrauja šukės lygiu paviršiumi, tačiau yra keliolika puodų šukių grublėtu, juodu gludintu ir pora gnaibytų paviršiumi.

1977 m. buvo tyrinėjama ir ŠV gyvenvietės dalis, esanti už Vingrio upelio. Čia buvo atidengtas 300 m^2 plotas. Gyvenvietėje buvo rastas 0,2-1 m storio kultūrinis sluoksnis, tačiau jis smarkiai suardytas apdirbant žemę. Gyvenvietėje ištirtuose plotuose rasta tik keletas ryškesnių stulpaduobių, padrikų perdegusių akmenų, surinkta nedidelis kiekis lipdytosios keramikos lygiu ir grublėtu paviršiumi. Iš kitų radinių rasta tik geležinio dalgio dalis ir įtveriamasis peiliukas.

Surastoji archeologinė medžiaga leidžia ištirtąją Vaitiekūnų gyvenvietės dalį datuoti I m. e. tūkstantmečio pradžia ir viduriu.

3. I-XIII A. PILKAPIAI IR SENKAPIAI

VIENRAGIŲ (PLUNGĖS RAJ.) PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1977 METAIS

Mykolas Michelbertas

Vienragių pilkapiai buvo Plungės rajono Tverų apylinkėje, apie 20 m į PV nuo Roko Montvydo sodybos. Šį paminklą dar 1944 m. išaiškino muziejininkas Juozas Mickevičius, tuo metu mokytojavęs Laukuvoje. Jis keletą radinių iš suardyto pilkapio (žalvari-

nę antkaklę trimitiniais galais, apskrito pjūvio apyrankę ir kt.) perdavė Šiaulių "Aušros" muziejui[1].

1963 m. Vienragių pilkapyne Telšių kraštotyros muziejus ištyrė 3 pilkapius (vad. V. Valatka)[2]. Tyrinėtojo nuomone, pilkapiai turėjo po du akmenų vainikus - centrinį ir išorinį, o kartais nuo išorinio vainiko ėjo vadinamieji vainikų spinduliai.

1963 m. buvo aptikti 9 kapai, kurių dviejuose, tyrinėtojo nuomone, buvo palaidoti sudeginti mirusieji[3]. Kapuose rasta žalvarinių antkaklių trimitiniais ir buoželiniais galais, akinių ir labai profiliuotų segių, ritinių smeigtukų, apskrito pjūvio ir juostinių apyrankių, geležinių įmovinių kirvių, peilių lenkta nugarėle, įmovinių ietigalių. Remdamasis dirbiniais ir laidosena, V. Valatka Vienragių pilkapius datavo I-II m. e. amžiais.

1977 m. Vienragių pilkapyno likučiai atsidūrė melioruojamame plote, todėl reikėjo skubiai juos ištirti. 1977 m. pilkapius tyrinėjo VVPI TSRS istorijos katedra. Pilkapyne buvo išlikusios kelių pilkapių liekanos. Vienas geriau išlikęs pilkapis buvo grupės ŠV pakraštyje. Kiti pilkapiai buvo į PR ir R nuo jo. Tačiau neįmanoma buvo pasakyti, kiek čia būta pilkapių. Atrodo, kad ten galėjo būti apie 6-8 pilkapius, kurių sampilai jungėsi tarpusavyje. Išlikusių pilkapių sampilų aukštis buvo vos 40-60 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus. Kai kuriuose sampiluose matėsi duobių pėdsakai. Pilkapynas buvo gerokai nukentėjęs dar prieš antrąjį pasaulinį karą. Iš pilkapių vainikų buvo imami

---

[1] Michelevičius J. Vienragių pilkapiai prabilo. - Stalinietis (Kretinga), 1957, kovo 9.

[2] Valatka V. Vienragių pilkapiai (1963 m. archeologiniai tyrinėjimai. - Kn.: Muziejai ir paminklai. V., 1966, p. 12-17.

[3] Valatka V. Ten pat, p. 14-16.

akmenys Žemaičių plento statybai. Be to, kai kuriuose pilkapiuose buvo iškasti bulviarūsiai.

Kadangi 1977 m. jau nebuvo įmanoma išskirti atskirų pilkapių, pilkapyno teritorija buvo kasama perkasomis. Iš viso buvo ištirta apie 450 m^2.

Paaiškėjo, kad pilkapių sampilai buvo supilti iš aplinkinės žemės - molio. Visų sampilų pakraščiuose būta vainikų, krautų iš įvairaus dydžio akmenų. Vainikai dažniausiai buvo apskritimo formos, kai kurie iš jų turėjo puslankio formos priestatus. Kai kurie vainikai buvo dviejų aukštų - apačioje kloti didesni, viršuje - mažesni akmenys.

Buvo galima nustatyti tik kai kurių akmenų vainikų dydį. Maži vainikai vidinėje pusėje buvo vos 1,6-2,4 m skersmens, didesni - 5-6,2 m skersmens. Vis dėlto daugumos vainikų formos ir dydžio dėl didelio apardymo nepasisekė nustatyti. Susidaro įspūdis, kad gretimų pilkapių akmenų vainikai jungėsi tarpusavyje. Jie labai primena Lietuvos pajūrio kapų akmenų vainikus.

1977 m. Vienragių pilkapiuose buvo atidengta dar 16 nedegintų mirusiųjų kapų. Mirusieji laidoti 0,3-0,75 m gylyje. Griaučiai buvo visiškai sunykę. Kad mirusieji laidoti nedeginti, buvo galima spręsti iš neapdegusių įkapių padėties kape. Taip pat daugelyje kapų mirusiųjų galvūgalyje ir kojūgalyje buvo po kelis akmenis. Kartais akmenys būdavo dedami ir prie mirusiųjų šono. Antai 8 perkasos kape Nr. 1 keletas akmenų aplink mirusįjį sudarė savotišką priestatą prie stambaus akmenų vainiko, buvusio kapo PV pusėje. Matyt, keliais akmenimis buvo pažymėtos kapo ribos.

Neprisilaikyta vienos laidojimo krypties. Mirusieji laidoti galva į V, ŠV, PV, R, PR. Kai kurių kapų duobėse aptikta smul-

kių angliukų, kuriuos tenka siedinti su kažkokiomis apeigomis su ugnimi, atliekamomis per laidotuves.

Įkapės negausios. Moterų ir vaikų kapuose aptikti papuošalai ir smulkis darbo įrankiai. Juose rasta žalvarinė antkaklė trimitiniais galais, kitų antkaklių fragmentai, akinių segių, ritinių smeigtukų (keletas su sunykusiomis geležinėmis adatomis), ažūrinių kabučių, apskrito pjūvio ir juostinių apyrankių, geležinis peilis lenkta nugarėle, yla su kaulinio kotelio liekanomis.

Vyrų įkapes dažniausiai sudaro geležiniai įmoviniai kirviai. Kartais kirvis yra vienintelė vyro įkapė. Tik kai kuriuose vyrų kapuose aptikta ir papuošalų. Antai 8 perkasos kape Nr. 1, be kirvio, buvo rasta žalvarinė akinė segė ir apskrito pjūvio apyrankė. 6 perkasos kape Nr. 3 rastas palyginti retas papuošalas - romėniška sparninė segė. Tai aštuntasis tokių segių radinys Lietuvos TSR teritorijoje. Iki šiol romėniškos sparninės segės buvo aptiktos vidurio Lietuvos senkapiuose (Sargėnai, Kaune - 2 segės) ir Žemaitijos bei vidurio Lietuvos Š dalies pilkapiuose (Adakavas, Tauragės raj., Bajoriškiai, Kupiškio raj. - 2 segės, Sandrausiškė, Raseinių raj., Kiaunoriai, Kelmės raj.).

Vienragių sparninė segė priklauso sparninių segių A 238 tipui pagal J. Garbschą[4]. Šio tipo segės buvo gaminamos romėniškose Noriko ir Panonijos provincijose. Jos datuojamos tarp 50 ir 100 m. e. m. Sparninė segė leidžia datuoti 6 perkasos kapą Nr. 3 I m. e. amžiaus antrąja puse.

Likusieji Vienragių pilkapiuose rasti dirbiniai yra vieti-

---

[4] Garbsch J. Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert. München, 1965, S. 70-71.

niai. Daugumą jų galima datuoti II a. pvz., antkaklė trimitiniais galais tipologiniu atžvilgiu yra gana ankstyva ir gali būti datuojama II a. pradžia. Taip pat gana ankstyvi tipologiniu atžvilgiu yra ritiniai smeigtukai su geležinėmis adatomis. Juos irgi galima datuoti II a. Rastosios akinės segės priklauso prūsų šalutinei serijai ir datuojamos I-II a.

Taigi rastieji dirbiniai 1977 m. tyrinėtą Vienragių pilkapyno dalį leidžia datuoti I-II a. Šis datavimas sutampa su 1963 m. tyrinėtos pilkapyno dalies datavimu. Sunku šiuo metu atsakyti į klausimą, ar Vienragių pilkapiuose buvo laidota iki m. e. pradžios, nes tyrinėtoji pilkapyno dalis buvo gerokai apardyta.

Vienragių pilkapynas yra vienas ankstyviausių, tyrinėtų Žemaitijoje. Jo laidosenoje, kaip teisingai pastebėjo V. Valatka[5], dar pastebimos ankstyvojo geležies amžiaus tradicijos. Vėlesnio laikotarpio Žemaitijos pilkapiuose jau labai retai aptinkamos sudėtingesnės akmenų vainikų konstrukcijos. Reikia pažymėti ir tą faktą, kad Vienragiai yra vienas labiausiai į V eros amžių pirmųjų m. e. amžių pilkapynų Lietuvoje. Jis yra netoli teritorijos, kurioje buvo paplitę kapai su akmenų vainikais. Galbūt dėl šios priežasties, kaip minėta, kai kurios akmeninės konstrukcijos Vienragiuose artimos minėtų kapinynų akmenų vainikams.

1977 m. ištirti Vienragių pilkapyno likučiai davė naujos medžiagos I-II a. Žemaitijos gyventojų laidosenai, buityje naudotiems daiktams, prekybiniams ryšiams pažinti.

---

[5] Valatka V. Ten pat, p. 17.